

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

**Topofilie și topofobie. Pentru o mitopoetică a spațiului în
literatură și în arta plastică**

-rezumatul tezei de doctorat-

Conducător de doctorat:

Doctorand:

Prof. univ. dr. Dram Constantin

Pavăl M. Ioana-Alexandra

UNIVERSITATEA "ALEXANDRU IOAN CUZA" DIN IAȘI
Școala Doctorală de Studii Filologice

ANUNȚ

La data de 23.09.2024, ora 12, în Amfiteatrul „Al. Dima”, doamna **PAVĂL M. IOANA-ALEXANDRA** va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul *Topofilie și topofobie. Pentru o mitopoetică a spațiului în literatură și în arta plastică*, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul **Filologie**.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte

Prof. univ. dr. Lăcrămioara PETRESCU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător de doctorat

Prof. univ. dr. hab. Constantin DRAM, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți

Prof. univ. dr. Simona MODREANU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conf. univ. dr. Diana-Laura MESINA, Universitatea din București

Conf. univ. dr. Pompiliu CRĂCIUNESCU, Universitatea de Vest din Timișoara

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

Cuprins

LISTĂ ILUSTRĂȚII	4
ARGUMENT	6
INTRODUCERE	8
I. Aventura imaginii	11
1. Relațiile dintre literatură și arta plastică	11
1.1. Sincretismul artelor	11
1.2. Imaginea.....	14
2. Spațiul ca „formă apriorică a fantasticii” în viziunea lui Gilbert Durand	18
3. Spațiul din perspectivă mitică.....	Error! Bookmark not defined.
4. Spațiul deschis. Peisajul în viziunea lui Rosario Assunto	19
5. „ <i>Reading pictures. Viewing texts</i> ”	26
5.1. Infinitatea naturii prin lentila privitorului.....	26
5.2. Dintr-un imaginar <i>mise-en-cadre</i>	30
6. Dintr-o arhetipologie a văzului creator	39
7. Miniatura	43
II. Imaginația claustrofilă	46

1. Topografia lumilor miniaturale. Spațiul în imaginarul basmelor și a literaturii pentru copii	47
1.1. Geometria copilăriei și complexul lui Iona	47
1.2. Microcosmosurile – refugii ale intimității	50
1.3. Casa de păpuși – lumea într-o cutie.....	53
1.4. Toposul idilic	61
1.5. <i>Theatrum polydicticum</i> – <i>Alice în Țara Oglinzilor</i> și <i>Alice în Țara Minunilor</i>	63
2. Voracitatea privirii. Lumi suprapopulate: François Rabelais, Jonathan Swift, Hieronymus Bosch, Pieter Bruegel cel Bătrân	68
2.1. Privirea vorace. Lumi hămesite la Rabelais și Swift	68
2.2. Lumi suprapopulate. Bosch și Bruegel cel Bătrân	73
3. Simbolismul alchimic. Ontologia plinului.....	81
3.1. Spațiul alchimic.....	81
3.2. Metafore spațiale. Yeats și Goethe	82
3.3. Imaginarul operei lui Remedios Varo	86
4. Nostalgia originilor în arta prerafaelită.....	93
5. <i>Wunderkammer</i> sau Cabinetul de curiozități	99
5.1. <i>Wunderkammer</i> – o posibilă <i>forma mentis</i>	99
5.2. Pentru o <i>mise-en-cadre</i> a nostalgiei. Cabinetul de curiozități ca topografie a memoriei.....	101

5.3. Bouvard și Pécuchet	106
5.4. Des Esseintes	109
5.5. Cabinetul de curiozități și natura magică	111
6. Spațiul memoriei și memoria spațiului	117
6.1. Xavier de Maistre și „voiajul sedentar”	117
6.2. Proust și lanterna magică.....	121
6.3. Georges Perec. Spațiul literar între claustrofilie și claustrofobie.....	125
III. Imaginația claustrofobă.....	129
1. Procedee de constituire a universului fantastic. Defamiliarizarea și rolul funcției fantastice	129
2. Prestidigație și discurs. <i>Speculum heterodicticum</i> sau fantasmele stranieții	135
IV. Altfel de spații	139
1. Crono-topofilii mitico-simbolice. Metopolis și „Vremea-Uitată”	139
2. Vasile Alecsandri și pitorescul spațiului românesc.....	144
3. Topofilii baroce	150
1. Introducere	150

2. Barocul sud-american.....	152
3. Barocul balcanic. În Curtea-Veche a crailor mateini.....	155
4. Numind spațiul. Borges în labirintul cunoașterii	158
1. Heterotopia bibliotecii.....	158
2. Borges în labirintul cunoașterii	159
V. Destinul imaginii	164
1. <i>Close Reading și Distant Viewing. Meta-Frames în Social Media</i>	164
Concluzii.....	178
Bibliografie primară	182
Bibliografie secundară.....	184
Anexe.....	199

Rezumat

Teza de doctorat analizează, dintr-o perspectivă comparatistă, felul în care reprezentări ale locurilor și spațiilor din literatură și din arta plastică, parcurgând un traseu antropologic, sunt „fixate” în muzeul imaginar. Pe de o parte, lucrarea are în vedere aventura imaginii ca ipoteză de analiză a prefacerilor imaginii de-a lungul unor secole marcate de cultură, dar și un destin al acesteia, mai ales când ne apropiem de contemporaneitate și epifania imaginii se pierde în favoarea unor „repere” atemporale, ambigue și lipsite de privilegiul original.

Fără a impune clasificări aride, teza surprinde imagini relevante care se încadrează în evidențierea celor două atitudini specifice imaginarului spațial, respectiv *topofilia* și *topofobia*. Dacă topofilia marchează sentimentul fericit al locuirii, fiind deci atitudinea pozitivă de raportare la un anumit spațiu, topofobia vizează spectrul trăirii unor angoase, frici și spaime, odată cu impresia de spațiu restrictiv, punitiv, ca atare sau iluzoriu. Așadar, cele două valențe asupra cărora s-a aplecat în mod special teza sunt cele care fac referire la sentimentul generat de spațiile închise: „locuirea fericită” și anxietatea spațiului care determină reacția fobică a personajului.

Marc Augé spune, în cartea sa, *Non-Places Introduction to an Anthropology of Supermodernity*, că „a doua transformare accelerată specifică lumii contemporane, și a doua figură de exces caracteristică

supramodernității, privește spațiul”. Având în vedere interesul manifestat în ultima perioadă pentru imaginarul spațial, am considerat oportună tema aleasă și datorită faptului că o atare opțiune surprinde o realitate, personală sau proprie a celui care spune povestea, pe terenul ficțiunii sau ficționalizată în sânul (unor) istorii, dar în primul rând aglutinată în virtutea unor invarianți pe care universalitatea mitului le reclamă. Astfel, terenul de manifestare al acestor miteme a prilejuit intersecția unor arte într-unul și același sistem de valori; literatura și arta plastică, așa cum anterior au fost numite „arte surori”, valorifică aspecte comune și se înscriu în paradigma care are în vedere consacrată și lunga relație dintre imagine, text și cuvânt.

Actualitatea subiectului este dată de tendințele existente în peisajul cultural actual, tendințe ce privilegiază abordările pluridisciplinare și evidențiază interferențele dintre literatură și celelalte arte. Opțiunea pentru acest tip de discurs a permis explorarea și valorificarea unor direcții de cercetare cum sunt mitocritica, mitanaliza, iconologia, hermeneutica mitului, hermeneutica elementelor, orientările gestaltiste.

Lucrările de specialitate apărute pe această temă, din afara spațiului românesc, analizează, în primul rând, raporturile existente între centru și periferie, între granițele culturale dintre regiuni, teritorii, impactul pe care politicul îl are asupra geografiei spațiului social, precum și efectele acestora asupra ficțiunii și asupra fenomenului literar în general. Am considerat oportună perspectiva mitopoeticii prin prisma faptului că determină analiza imaginarului

spațial reliefând aspect, miteme, motive care pun în evidență acest nou tip de sensibilitate, marcat de Spatial Turn. Complexitatea subiectului studiat cere, prin urmare, o abordare metodologică care să pună în lumină multiplele aspecte ale problematicii discutate. Premisele de la care am plecat sunt date de posibilitatea unei abordări pluridisciplinare care să scoată în evidență complexitatea, dar, mai ales, provocările subiectului ales. Trebuie să ținem cont de faptul că întotdeauna problematica spațiului aduce cu sine raportările inerente la cealaltă categorie apriorică a percepției reprezentată de timp. De asemenea, nu putem neglija nici perspectiva spațiului văzut ca metaspațialitate; în concepția lui Rudolf Arnheim, dincolo de cele trei dimensiuni ale spațiului, imaginile vizuale nu pot trece, orice extindere putându-se realiza doar prin construcții mentale. (Rudolf Arnheim, *Arta și percepția vizuală*, p. 213)

Prima parte a tezei, *Aventura imaginii*, vizează câteva aspecte teoretice necesare analizei ulterioare. Primul capitol are în vedere aspectele comune literaturii și artei plastice. Cel două domenii interconectate își revedică teritoriile pe care critica actuală, pe urmele unor idei cu tradiție (vezi dictonul horatian *ut pictura poesis* sau termenul *ekphrasis*, utilizat de retorică) le aduce sub umbrela unui discurs plurivalent. În acest sens, imaginea este privită din mai multe perspective: imagine vizuală, lingvistică, imaginea ca reprezentare etc. Următoarele două capitole vorbesc despre dimensiunea mitico-simbolică a spațiului din perspectiva lui Gilbert Durand, a lui Ernst Cassirer și a lui Mircea Eliade. Matricea colectivă a fondului cultural (comun) este alcătuită din acest spațiu mitic văzut ca o „formă

apriorică a fantasticii” (Durand), iar rezultatul este exprimarea unei geografii simbolice prin intermediul unor producții artistice din literatură și din arta plastică (în cazul de față). Capitolul următor, *Spațiul deschis. Peisajul în viziunea lui Rosario Assunto*, analizează felul în care spațiul deschis este privit ca un caz de topofilie (peisajul), ca, mai apoi, să devină, odată cu industrializarea, o „lume fără peisaj”, un spațiu în care natura este exploatată și memoria locului se șterge. Capitolul *Reading pictures. Viewing texts* analizează felul în care perspectiva este înțeleasă ca viziune, deci ca o „formă deschisă” ce inițiază un alt mod de a privi lumea. De asemenea, este exploatată valența metapictorială a ușii și a ferestrei ca prag de trecere, dar și ca ramă narativă.

Următoarele două capitole, *Dintr-o arhetipologie a văzului creator* și *Miniatura* sunt revelatoare pentru analiza întreprinsă ulterior. Ca model de structurare a imaginarului, ca invariant extensiv, atât „văzul creator”, cât și miniatura sunt metafore prin care imaginația spațială este așezată în matca unor formule capabile a furniza imaginea predilectă unui anumit mod de a înfățișa o realitate.

Lumile caracteristice imaginației claustrofile caută dezordinea lucrurilor, mai cu seamă pentru că spațiile aglomerate conferă un climat propice desfășurării traiului în comun. Vecinătatea obiectelor, relațiile care se stabilesc între ele vorbesc despre spațialitatea esențializată. Pentru redarea lumilor miniaturale și a topografiilor acestora, teza a avut în vedere modalități de reprezentare cum sunt gulliverizarea, hibridizarea, dedublarea și încastrarea.

Această parte a tezei a pus în evidență faptul că imaginile intimității se multiplică la nesfârșit odată cu reveriile spațiilor de mici dimensiuni cum sunt nișa, cochilia, cuferele, caseta. Casa reprezintă nu numai un simbol arhitectural, ci și un spațiu locuit, un ansamblu de spații din ce în ce mai mici (cum ar fi dormitorul, sufrageria, bucătăria apoi, mergând mai în amănunt, la ungher, cămară, podul, nișa, rafturile, dulapurile și ajungând până la poala mamei sau chiar pântecul mamei), iar toate acestea sunt locuri în care ființa își regăsește securitatea primară a vieții lipsite de griji. Gilbert Durand împarte construcțiile locuite în spații de interioritate (camere, dormitoare etc.) și spații care simbolizează misterul și, totodată, favorizează izolarea și amintirea. Podul plin de lucruri vechi, depozitar al obiectelor memoriei și turnul sau clopotnița, care întotdeauna sunt despărțite de biserică sau castel - locuri cu precădere ale izolării și ale regresului, sunt câteva asemenea exemple. Putem spune că, așa cum observa Gaston Bachelard, toate valorile odihnei se retrăiesc odată cu retragerea omului în cochilie, un refugiu al imaginației, dar și o posibilitate de creștere a ființei umane, de redescoperire și reinventare.

În cele din urmă, reprezentările analizate demonstrează faptul că spațiul locuit capătă valori umane și astfel „spațiul locuit transcende spațiul geometric”¹. De cealaltă parte, imaginația claustrofobă vorbește despre o lume care își redimensionează mereu capacitățile

¹ G. Bachelard, *Poetica spațiului*, p. 77.

de exprimare a realului și pune sub semnul întrebării geometria euclidiană.

Revenind la descrierea succintă a capitolelor, spunem că opțiunea pentru prezentarea unui tipar de gândire sugerat de cabinetul de curiozități se justifică prin prisma felului în care cabinetul se prezenta din perspectiva configurației spațiale. Imaginația claustrofilă este fidelă haosului aparent sugerat de înghesuirea de obiecte și privilegiază vecinătatea acestora, deosebit de relevantă atunci când obiectele memoriei rescriu istoria culturală a mai multor secole. Topografiile miniaturale și lumile suprapopulate sau „hămesite” sunt exemple de tipologii spațiale care favorizează impresia de intimitate, construite după un model al excesului, al acumulării de detalii și al, „supraplinului de imagine”. Cabinetul de curiozități este propus ca tipar de gândire, ca model de structurare a unui anumit tip de imaginar ce aduce în prim plan obiectul memoriei, dar și obiectul exotic și, în cele din urmă, ca model de configurare a lumii, prin relația dintre macrocosmos și microcosmos, așa cum era aceasta privită de către reprezentanții ai Iluminismului. Reținând ideea de obiect al memoriei, capitolul următor, *Spațiul memoriei și memoria spațiului*, aduce în atenție „voiajul sedentar” al lui Xavier de Maistre ca factor declanșator, deosebit de prolific, al imaginației claustrofibile. Spațiul memoriei devine la Proust spațiul intim pe care reveriile copilului îl localizează în și cu ajutorul unor crâmpie de lume, obiecte sau fragmente de spațiu.

Imaginația claustrofobă este, dimpotrivă, revelatoare pentru sondarea legăturilor dintre personaj și mediul său de viață: fantasticul

este o categorie care problematizează un univers în care „se abate de la realitate”. Dedublări ale spațiului, redimensionări, capcane pe care un tip de realitate le pune în calea personajului furnizează imagini deosebit de sugestive pentru imaginația suscitată de frică, de teama pierderii reperelor spațiale. Partea a V-a, *Altfel de spații*, reia anumite teme valorificate în cadrul unor contribuții din reviste și volume de specialitate. Este subliniat, odată cu acest prilej, sentimentul topofilic valorificat în cadrul analizei literaturii pe direcția lui Heinrich Wölfflin, teza integrând categorii cum sunt pitorescul sau barocul în cadrul reliefării unor aspecte reprezentative pentru mitopoetica spațiului și având în vedere, totodată, spațiul ca practică discursivă, ca metaforă pentru lumea ficțională (la Borges). Ultima parte a tezei (*Destinul imaginii*) încheie, prin continuarea ideii exprimate în debutul tezei, destinul imaginii, glisând în jurul unor concepte ce reflectează asupra felului în care imaginea și diferitele ei forme de reprezentare conturează o narațiune specifică culturii contemporane, deci adaptată spațiului virtual.

La finalul acestui studiu, putem spune faptul că spațiul „se deschide,, reprezentării într-o poveste colectivă, parte a muzeului imaginar, trasând coordonate pentru aventura și destinul imaginii, într-un repertoriu pe care arta și literatura și le-au însușit.

Bibliografie secundară

ALEMAGNE, Henry René d', *Histoire des jouets : ouvrage contenant 250 illustrations dans le texte et 100 gravures hors texte dont 50 planches coloriées à l'aquarelle*, Editura Librairie Hachette & cie, Paris, 1902.

ANGELESCU, Mircea, *Lâna de aur, Călătorii și călătoriile în literatura română*, editura Cartea Românească, București, 2015.

ARASSE, Daniel, *Nu vedeți nimic*, traducere din limba franceză de Laura Albulescu, Editura Art, Colecția Meridiane, 2022.

ARMSTRONG, Isobel, *Victorian glassworlds : glass culture and the imagination 1830-1880*, Editura Oxford University Press, Oxford, 2008.

ARNHEIM, Rudolf, *Art and visual perception. A psychology of the Creative Eye*, University of California Press, Los Angeles, 1997.

ASSUNTO, Rosario, *Peisajul și estetica. Natură și istorie, vol. I.*, traducere de Olga Mărculescu, prefață de Dan Grigorescu, postfață de Vittorio Stella, Editura Meridiane, București, 1986.

ASSUNTO, Rosario, *Peisajul și estetica. Artă, critică și filosofie, vol. II.*, traducere de Olga Mărculescu, prefață de Dan Grigorescu, postfață de Vittorio Stella, Editura Meridiane, București, 1986.

AUGÉ, Marc, *Non- Places. An Introduction to Supermodernity*, Editura Verso, 2009.

BACHELARD, Gaston, *Aerul și visele: eseu despre imaginația mișcării*, traducere de Irina Mavrodin, în loc de prefață: *Dubla*

legimitate de Jean Starobinski, traducere de Angela Martin, Editura Univers, București, 1997.

BACHELARD, Gaston, *Pământul și reveriile odihnei: eseu asupra imaginilor intimității*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1999.

BACHELARD, Gaston, *Pământul și reveriile voinței*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1998.

BACHELARD, Gaston, *Poetica reveriei*, traducere de Luminița Brăileanu, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

BACHELARD, Gaston, *Poetica spațiului*, traducere în limba română de Irina Bădescu și Mircea Martin, Editura Paralela 45, Pitești, 2003.

BACHELARD, Gaston, *Psihanaliza focului*, traducere de Lucia Ruxandra Munteanu și Romul Munteanu, Editura Univers, București, 1989.

BAKHTIN, Mikhail, *Rabelais And His World*, Editura Indiana University Press, Bloomington, 1984.

BALOTĂ, Nicolae, *De la Homer la Joyce- eseuri*, Editura Ideea Europeană, București, 2007.

BALOTĂ, Nicolae, *Literatura franceză. De la Villon la zilele noastre*, Editura Ideea Europeană, București, 2008.

BALTRUȘAITIS, Jurgis, *Aberații: patru eseuri privind legenda formelor*, traducere de Paul Teodorescu, prefață de Dan Grigorescu, Editura Meridiane, București, 1972.

BALTRUȘAITIS, Jurgis, *Anamorfoze sau Magia artificială a efectelor miraculoase*, traducere de Paul Grigorescu, Editura Meridiane, București, 1975.

- BALTRUŠAITIS, Jurgis, *Oglinda: eseu privind o legendă științifică: revelații, science-fiction și înșelăciuni*, traducere de Marcel Petrișor, Editura Meridiane, București, 1981.
- BANN, Stephen, *The true vine : on visual representation and the western tradition*, Publisher Cambridge [Eng.] ; New York: Cambridge University Press, 1989.
- BARTHES, Roland, *Mitologii*, traducere de Maria Carpov, editor Matei Alexandru, Editura Vellant, București, 2015.
- BARTHES, Roland, *Mythologies*, Éditions du Seuil, Paris, 1957.
- BARTHES, Roland, *Obviu & Obtuz, Eseuri critice III*, traducere din limba franceză și note de Bogdan Ghiu, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2015.
- BAUDRILLARD, Jean, *Simulacre și simulare*, traducere de Andi Păcurar, Editura IDEA Design & Print, Cluj-Napoca, 2008.
- BESANÇON, Alain, *Imaginea interzisă*, traducere din franceză de Mona Antohi, Editura Humanitas, București, 1996.
- BÉGUIN, Albert, *Sufletul romantic și visul: eseu despre romantismul german și poezia franceză*, traducere de Dumitru Țepeneag, Editura Univers, București, 1970.
- BENJAMIN, Walter, *Selected Writings*, volumul 1, Editura The Belknap Press of Harvard University Press, London, 1996.
- BERGER, John, *Feluri de a vedea*, traducere de Șorop Radu, Editura Vellant, București, 2018.
- BLANCHOT, Maurice, *Spațiul literar*, traducere și prefață de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1980.

BLOOM, Harold, *Canonul occidental: cărțile și școala epocilor*, traducere de Delia Ungureanu, prefață de Mircea Martin, Editura Art, București, 2018.

BLOOM, Harold (coord), *Modern Critical Views. Marcel Proust*, Editura Chelsea House Publishers, New York, 1987.

BONARDEL, Françoise, *Filosofia alchimiei. Marea Operă și modernitatea*, traducere de Irina Bădescu și Ana Vancu, Editura Polirom, Iași, 2000.

BOURDIEU, Pierre, *Regulile artei.,Geneza și structura câmpului literar*, traducere din limba franceză de Laura Albulescu și Bogdan Ghiu, prefață de Mircea Martin, Ediția a-2-a, Editura ART, București, 2012.

BREDEKAMP, Horst, *Actul de imagine. Prelegeri „Adorno”*, Frankfurt, 2007, traducere din limba germană de Andrei Anastasescu, Editura Tact, Cluj- Napoca, 2018.

BREDEKAMP, Horst, *Nostalgia Antichității și cultul mașinilor. Istoria cabinetului de curiozități și viitorul istoriei artei*, traducere de Maria-Magdalena Angelescu, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2007.

BRRILLAT-SAVARIN, Jean Anthelme, *Fiziologia gustului*, traducere de Adriana Lăzărescu, prefață de Bogdan Ulmu, Editura BCC Publishing, București, 2015.

BRION, Marcel, *Arta fantastică*, vol.1, traducere și posfață de Modest Morariu, Editura Meridiane, București, 1970.

BRION, Marcel, *Pictura romantică*, traducere și prefață de Modest Morariu, Editura Meridiane, București, 1972.

BURANELLI, Vincent, *Edgar Allan Poe*, traducere de Livia Deac, Editura pentru Literatură Universală, București, 1966.

BURGOS, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, prefață de Gabriela Duda, Editura Univers, București, 1988.

CAILLOIS, Roger, *Eseuri despre imaginație*, traducere din franceză de Viorel Grecu, prefață de Paul Cornea, Editura Univers, București, 1975.

CAILLOIS, Roger, *În inima fantasticului*, traducere de Iulia Soare și Edgar Papu, Editura Meridiane, București, 1971.

CASSIRER, Ernst, *Filosofia formelor simbolice, vol. II, Gândirea mitică*, traducere din limba germană de Mihaela Bereschi, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.

CASSOU, Jean, *Secolul al-XVII-lea în Spania în Istoria ilustrată a picturii*, traducere în română de Sorin Mărculescu, Editura Meridiane, București, 1969.

CĂLIN, Vera, *Romantismul*, ediție revizuită și adăugită, Editura Univers, București, 1975.

CĂLINESCU, Matei, *Antologia nuvelei fantastice*, prefața la Matei Călinescu, Editura Univers, București, 1970.

CĂLINESCU, Matei, *A citi, a reciti; Către o poetică a (re)lecturii*, traducere din engleză de Virgil Stanciu, *Cu un eseu despre „Oralitate în textualitate”* tradus din engleză de Anca Băicoianu, *un capitol românesc despre Mateiu I. Caragiale și „Recitiri” (Dilemateca)*, Editura HUMANITAS, București, 2017.

- CĂLINESCU, Matei, *A citi, a reciti*, traducere de Virgil Stanciu, editura Polirom, Iași, 2003.
- CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Editura Polirom, Iași, 2005.
- CERNĂUȚI- GORODEȚCHI, Mihaela, *Poetica basmului modern*, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 1998.
- CERTEAU, Michel de, *Fabula mistică, secolele XVI – XVII*, cuvânt înainte pentru ediția în limba română de Luce Giard, traducere și prefață de Magda Jeanrenaud, Editura Polirom, Iași, 1996.
- CIOBANU, Nicolae, *Între imaginar și fantastic în proza românească*, Editura Cartea Românească, București, 1987.
- COKREN, Archibald, *Alchimia. Maestrul și Marea Operă*, traducere de Ana Precup și Ramona Ardelean, Editura Herald, București, 2005.
- CONKAN, Marius, *Portalul și lumile secundare: Tipologii ale spațiului în literatura fantasy*, Editura Tracus Arte, București, 2017.
- CORNEA, Paul, *Delimitări și ipoteze. Comunicări și eseuri de teorie literară și studii culturale*, Editura Polirom, Iași, 2008.
- CULIANU, Ion Petru, *Studii românești Fantasmele nihilismului. Secretul doctorului Eliade*, traducere de Corina Popescu și Dan Petrescu, Editura Polirom, Iași, 2006.
- CURTIUS, Ernst Robert, *Balzac vol. 1*, traducere, note, prefață și tabele cronologice de Grigore Tănăsescu, Editura Minerva, București, 1974.
- DAN, Sergiu Pavel, *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

DELEUZE, Gilles, *Proust and signs*, Editura New York: G. Braziller, New York, 1972.

DENNETT, Daniel, *Darwin's Dangerous Idea: Evolution and the Meanings of Life*, Editura Simon & Schuster, New York, 1996.

DIDI- HUBERMAN, Georges, *În fața imaginii. Întrebare despre fatalitatea unei istorii a artei*, traducere din limba franceză și postfață de Laura Marin, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2019.

DIEL, Jean- Paul, *Le symbolisme dans la mythologie grecque apud, Gilbert Durand, Structurile antropologice ale imaginarului*, traducere de Marcel Aderca, Editura Univers, București, 1977.

DITTMANN, Lorenz, *Stil Simbol Structură. Studii despre categorii de istoria artei*, traducere și cuvânt înainte de Amelia Pavel, Editura Meridiane, București, 1988.

DORFLES, Gillo, *Estetica mitului (De la Vico la Wittgenstein)*, traducere de Sanda Șora, cuvânt înainte de Vera Călin, Editura Univers, București, 1975.

DRAM, Constantin, (coord.), *Iașii lui Vasile Alecsandri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2022.

DRAM Constantin, *Lumi narrative IV*, Editura Timpul, Iași, 2013.

DRĂGAN, Radu, *Piatra filosofală, Spațiu, spirit și materie în tratatele alchimice de la sfârșitul Renașterii*, Editura Paideia, București, 2010.

DRÂMBA, Ovidiu, *Istoria literaturii universale, vol. 2*, Editura Saeculum I. O., Vestala, București, 1997.

DUMITRESCU- BUȘULENGA, Zoe, *Studiu introductiv la E.A. Poe, Scrieri alese*, traducere de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968.

DURAND, Gilbert, *Arte și arhetipuri*, traducere de Andrei Niculescu, București, Editura Meridiane, București, 2003.

DURAND, Gilbert, *Aventurile imaginii*, traducere Muguraș Constantinescu, Editura Nemira, București, 1999.

DURAND, Gilbert, *Introducere în mitodologie*, traducere de Corin Braga, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2004.

DURAND, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei. De la mitocritică la mitanaliză*, traducere din limba franceză de Irina Bădescu, colecție coordonată de Dan Petrescu, Editura Nemira & Co, București, 1998.

DURAND, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, traducere de Marcel Aderca, Editura Univers, București, 1977.

ECO, Umberto, *Apocaliptici și integrați: comunicații de masă și teorii ale culturii de masă*, traducere din italiană de Ștefania Mincu, Editura Polirom, Iași, 2008.

ECO, Umberto, *Arta și frumosul în estetica medievală*, traducere de Cezar Radu, Editura Meridiane, București, 1999.

ECO, Umberto, *De la arbore spre labirint: studii istorice despre semn și interpretare*, traducere de Ștefania Plopeanu, Editura Polirom, Iași, 2009.

ECO, Umberto, *Istoria țărilor și locurilor legendare*, traducere din limba italiană de Oana Sălișteanu, documentare Georgiana-Monica Iorga, Editura RAO Distribuție, București, 2018.

ECO, Umberto, *Memoria vegetală- și alte scrieri de bibliofilie*, traducere din italiană de Anamaria Gebaila, Editura RAO, București, 2008.

ELIADE, Mircea, *Făurari și alchimiști*, traducere din franceză de Mona Antohi și Sorin Antohi, Editura HUMANITAS, București, 2019.

ELIADE, Mircea, *Imagini și simboluri*, traducere de Alexandra Beldescu, Editura Humanitas, București, 2013.

ELIADE Mircea, *Mitul eternei reînțarceri*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.

EVOLA, Julius, *Tradiția hermetică. Simbolurile ei, doctrina și „Arta regală”*, traducere de Ioan Milea, Editura HUMANITAS, București, 1999.

EVSEEV, Ivan, *Jocurile tradiționale la copii: (rădăcini mitico-rituale)*, Editura Excelsior, Timișoara, 1994.

FISCHER, Stefan, *Hieronymus Bosch*, Editura Taschen, Köln, 2016.

FORSBERG, Laura, *Worlds Beyond. Miniatures and Victorian Fiction*, Editura Yale University Press, New Haven&London, 2021.

FORSDICK, Charles Forsdick, LEAK, Andrew and PHILLIPS, Richard Edited, *Georges Perec's Geographies Material, Performative and Textual Spaces*, Editura UCL Press, 2020.

FOUCAULT, Michel, *Cuvintele și lucrurile*, traducere de Bogdan Ghiu, Mircea Vasilescu, prefața de Mircea Martin, Editura Rao, București, 2008.

FOUCAULT Michel, *Cuvintele și lucrurile*, traducere de Mircea Vasilescu, Editura RAO, București, 2008.

FRANCASTEL, Pierre, *Figura și locul Ordinea vizuală a Quattrocento-ului*, traducere de Radu Nicolau, prefață de Eugen Iacob, Editura Univers, București, 1971.

FRANZ, Marie-Louise von, *Dimensiunile arhetipale ale psihicului*, traducere Walter Fotescu, Editura Herald, București, 1998.

FRIEDLÄNDER, Max J., *De la van Eyck la Bruegel*, traducere de Florin Ionescu, Editura Meridiane, București, 1975.

FULCANELLI, *Misterul catedralelor și interpretarea esoterică a simbolurilor hermetice ale Marii Opere*, traducere de Dan Alexe, Editura Nemira, București, 2005.

GANDELMAN, Claude, *Reading Pictures, Viewing Texts*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1991.

GENAILLE, Robert, *Arta flamandă*, traducere de Valentina Grigorescu, Editura Meridiane București, 1981.

GERRING, Richard, *Narrative as Virtual Reality*

GRIGORE, Rodica, *Realismul magic în proza latino- americană a secolului XX*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj- Napoca, 2015.

GRIGORESCU, Dan, *Aventura imaginii*, Editura Meridiane, București, 1982.

GRIGORESCU, Dan, Alexandra Vrânceanu (coordonatori), *Metamorfoze: imagine-text. Studii de iconologie*, Editura Universității din București, București, 2002.

GRIGORESCU, Dan, *Povestea artelor surori, Relațiile dintre literatură și artele vizuale*, Editura ATOS, București, 2001.

GUÉNON, René, *Domnia cantității și semnele vremurilor*, traducere de Florin Mihaescu și Dan Stanca, Editura HUMANITAS, București, 1995.

GUÉNON, René, *Regele lumii*, traducere de Mihai Ungurean, prefață de Ana-Maria Constantinovici-Ștefan, Editura Institutul European, Iași, 2008.

GUÉNON, René, *Simboluri ale științei sacre*, traducere de Marcel Tolcea, Editura HUMANITAS, București, 1997.

HATZFELD, Helmut Anthony, *Literature through art. A New Approach to French Literature*, The University of North Carolina Press, 1969.

HOCKE, Gustav René, *Lumea ca labirint, Manieră și manie în arta europeană de la 1520 până la 1650 și în prezent*, traducere de Victor H. Adrian, prefață de Nicolae Balotă, postfață de Andrei Pleșu, Editura Meridiane, București, 1973.

HOWARD, Erskine-Hill, *Jonathan Swift: Gulliver's travels*, Editura Cambridge University Press, Cambridge; New York, 1993.

HUTCHEON, Linda, *Poetica postmodernismului*, traducere de Dan Popescu, editura Univers, București, 2002.

- JANKÉLÉVITCH, Vladimir, *Ireversibilul și nostalgia*, traducere de Vasile Tonoiu, postfață de Cornel Mihai Ionescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- KWASTEK, Katja, *Aesthetics of Interaction in Digital Art*, Editura: The MIT Press, Cambridge 2015.
- LAMBERT, Gregg, *The Return of the Baroque in Modern Culture*, editura Continuum, London, 2004.
- LAURENTIS, Teresa de, *Alice Doesn't. Feminism, Semiotics, Cinema*, Editura The MACMILLAN Press LTD, London and Basingstoke, 1984.
- LAURE-RYAN, Marie, *Narrative as Virtual Reality. Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media*, Editura The Johns Hopkins University Press, Baltimore și Londra, 2001.
- LIBIS, Jean, *Mitul Androgenului*, traducere de Cristina Muntean, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2005
- LINDEKENS, René, *Essai de sémiotique visuelle: le photographique, le filmique, le graphique*, Editor: Klincksieck, Paris, 1976.
- LOMBARD, Charles M., *Xavier de Maistre*, Editura Twayne, A Division of G. K. Hall&Co, Boston, 1977.
- LOVINESCU, Vasile, *Al patrulea hagialic*, editura Cartea Românească, București, 1981.
- MAYOUX, Jean- Jacques, *Pictura engleză*, traducere de M. Mihai, Editura Meridiane, București, 1973.

MALRAUX, André, *Muzeul imaginar*, traducere din limba franceză de Ileana Cantuniari, Editura RAO International Publishing Company, București, 2007.

MANGUEL, Alberto, Béatrice Salmon, *A Room Full of Toys: The Magical Characters of Childhood*, Editura Thames and Hudson Ltd, London, 2006.

MANGUEL, Alberto, *Un cititor în pădurea din oglindă*, traducere din limba engleză și note de Bogdan Alexandru Stănescu, Editura Nemira, București, 2016.

MANOLESCU, Nicolae, *Andersen cel crud și alte teme*, prefață de Andrei Terian, Editura Corint, București, 2006.

MARIN, Ileana, *Pictura preraphaelită sub semnul narativului*, Editura Meridiane, București, 2003.

MARIN, Ileana, *Beata Beatrix: Pre-Raphaelite*, Editura Marco Lugli, Florența, 2001.

MARINO, Adrian, *Comparatism și teoria literaturii*, traducere de Mihai Ungurean, Editura Polirom, Iași, 1998.

MĂRUȚĂ, Mihnea, *Identitatea virtuală. Cum și de ce ne transformă rețelele de socializare*, Editura HUMANITAS, București, 2023.

MICHAUD, Yves, „*Arta chiar s-a sfârșit*”. *Eseu despre hiperestetică și atmosfere*, traducere din limba franceză și note de Bogdan Ghiu, Colecția NOVUS, Editura CONTRASENS MMXXIII, Timișoara, 2023.

MITCHELL, W. J. T. *Ekphrasis and the Other, Picture Theory*. Chicago, U of Chicago Press, 1994.

- MITCHELL, W.J. T., *Image Science. Iconology, Visual Culture, and Media Aesthetics*, Editor: The University of Chicago Press, 2018.
- MONTANDON, Alain, *Despre basmul cult sau Tărâmul copilăriei*, traducere de Muguraș Constantinescu, Editura Univers, București, 2004.
- MUNRO, Thomas, *Artele și relațiile dintre ele, vol. I*, traducere de Constantin Vonghizas, Editura Meridiane, București, 1981.
- MUNTEANU, Romul, *Cultura europeană în epoca luminilor*, ediție integral revizuită și adăugită, Editura Univers, București, 1974.
- MUNTEANU, Romul, *Noul roman francez. Preludii la o poetică a antiromanului*, Editura Univers, București, 1973.
- MUTHU Mircea, *Balcanismul literar românesc*, vol. III, *Balcanitate și balcanism*, editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
- NICOLESCU, G. C., *Prefață la V. Alecsandri, Proză*, Editura pentru literatură, București, 1966.
- NOICA Constantin, *Sentimentul românesc al ființei*, Editura Eminescu, București, 1987.
- ONFRAY, Michel, *O contraistorie a filosofiei. Libertinii barocului*, traducere de Dan Petrescu, Editura Polirom, Iași, 2008.
- ORS, Eugenio d', *Trei ore în muzeul Prado. Barocul*, traducere și prefață de Irina Runcan, Editura Meridiane, București, 1971.
- PANOFISKY, Ervin, *Artă și semnificație*, traducere de Ștefan Stoenescu, Editura Meridiane, București, 1980.
- PANOPFSKY, Erwin, *Perspective as symbolic form*, Zone books, New York, 1991.

- PAPU, Edgar, *Barocul ca tip de existență*, vol. II, editura Minerva, București, 1977.
- PAPU, Edgar, *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.
- PEREC, Georges, *Species of Spaces and Other Pieces*, Editura Penguin Classics, London, 2008.
- PLEȘU, Andrei, *Pitoresc și melancolie*, editura Univers, București, 1980.
- PROPP, Vladimir, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, traducere de Radu Nicolau, Editura Univers, București, 1973.
- RĂDUCANU, Sevilla, *Comentarii la Basmul în Goethe, Opere, vol. 5*, traducere de Sevilla Răducanu, Editura Univers, București, 1987.
- RICHARD, Jean-Pierre, *Literatură și senzație*, traducere de Alexandru George, Editura Univers, București, 1980.
- RICOEUR, Paul, *Metafora vie*, traducere din franceză de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1984.
- ROUSSET, Jean, *Literatura barocului în Franța. Circe și Păunul*, traducere de Constantin Teacă, prefață de Adrian Marino, Editura Univers, București, 1976.
- SABIN, Ștefana, *In the Blink of an Eye. A Cultural History of Spectacles*, Editura Reaktion Books, Londra, 2021.
- SOJA, Edward, *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*, Cambridge: Editura Blackwell Publishers, 1996.

SOLIER, René de, *Arta și imaginarul*, traducere de Marina și Leonid Dimov, cuvânt înainte de Eugen Barbu, prefață de Ion Pascadi, Editura Meridiane, București, 1978.

STEINER, Wendy, *The Colors of Rhetoric: Problems in the Relation Between Modern Literature and Painting*, Editura University of Chicago Press, Chicago, 1986.

STEWART, Susan, *On longing. Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection*, Duke University Press, Durham and London, 1993.

TALLY JR., Robert T., *Topophilia. Place, Narrative, and the Spatial Imagination*, Bloomington, Editura Indiana University Press, 2019.

TODOROV, Tzvetan, *Introducere în literatura fantastică*, traducere de Virgil Tănase, Editura Univers, București, 1973.

TORNITORE, Tonino, *Prefața la Tommaso Campanella, Cetatea soarelui*, traducere de Corneliu Vilt, Editura Editura Științifică, București, 1959.

TUAN, Yi-Fu, *Topophilia*, Editura Columbia University Press, 1990.

VALENTIN, Basile, *Cele 12 chei ale filosofiei. În care se vorbește despre adevărata medicină metalică*, traducere din limba franceză și îngrijire ediție: Gabriela Nica și Marius Cristian Ene, Editura Herald, București, 2015.

VRÂNCEANU, Alexandra, în coord Dan Grigorescu, Alexandra Vrânceanu, *Metamorfoze: imagine-text*, Editura Universității din București, București, 2002.

VULCĂNESCU, Mircea, *Opere. Dimensiunea românească a existenței*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2005.

WALIKI, Michal, *Bruegel*, traducere de Anca Irina Dragomir, Editura Meridiane, București, 1973.

WOJCIECHOWSKI, Aleksander, *Arta peisajului; din Renaștere până la mijlocul secolului XX*, traducere de Anca Irina Ionescu, Editura Meridiane, București, 1974.

WUNENBURGER, Jean-Jacques, *L'imaginaire*, Editura Puf, Lyon.

ZIPES, Jack, *Why Fairytales Stick: the evolution and relevance of a genre*, Publisher New York: Routledge, 2006.

*** *Rosarium Philosophorum (Grădina filosofiilor)*, traducere de Ramona Ardelean, Editura Herald, București, 2008.